

Gravür Sanatı Üzerine

Tanım

Fransızca "Gravure" sözcüğünden alınan gravür, kazıma resim sanatı demektir. Ağaç, metal ve muşamba gibi materyal üzerine kazınarak ya da taş üzerine yağlı kalem ile işlenerek ve baskı ile elde edilen resim ya da yazıya "gravür" adı verilmektedir.

Gravür sanatı, çinko, bakır madeni veya tahta ya da linolyum (muşamba) gibi plakalara kazıma tekniğini içerir ve kazınan resimlerin kâğıda basılması ve çoğaltılmasıyla elde edilir.

Tarihçe

Grafik sanatların bir kolu olan ve Osmanlıcada "hakk"(kazıma-kabartma) sözcüğü ile ifade edilen resim tekniğinin, XV.yüzyılda, Hollanda'da başladığı sanılıyor. Daha sonra yayılan bu sanat, Almanya başta olmak üzere tüm Avrupa'da yapılagelmiştir. İlk bilinen gravürler XV. yüzyılda Ren kıyılarındaki ağaç üzerine kazınarak yapılmış olan figürlerdir. XV. Yüzyılda Alman Albert Dürer, ağaç ve bakır üzerine yaptığı gravürlerle tanınır. İtalya'da Marca Antonio, maden üzerine çelik uçla kazıyarak yaptığı eserleriyle bilinir. Fransa'da gravür sanatının ilk temsilcisi Jean Duvet'tir. XVI. Yüzyılda Avrupa'da çok ünlü gravür sanatçıları yetişmiştir. Thomas Leu, Robert Monteuil, Andran'lar, Jean Pesne, Edelinck, Callot, Claude ve Brebiette bunlardandır. Ressam Rubens renkli gravürü ile tanınırken, Rembrandt, bakır üzerine yaptığı desenlerde büyük ifade gücüne ulaşmıştır.

XVIII. Yüzyılda gravür sanatı gelişmiş ve renkli ağaç baskılar dünya üzerinde görülmeye başlamıştır. Bu sanat Japonya'da da ileri gitmiş ve Avrupalı sanatçıları etkilemiştir.

Türkiye'de II. Abdülhamit devrinde azınlıklar ve daha önceleri Avrupa ülkelerinin elçileri tarafından başlatılan gravür sanatı, saray çevresinde gelişmiştir. XVII. yüzyıl ve daha sonraları, özellikle İstanbul'u tasvir eden batılı elçi ve gezgin sanatçılar, çok sayıda renkli ve siyah-beyaz gravür çalışması yapmışlardır. Bu çalışmalar, Avrupa ve ABD kütüphanelerinde nadir eserler olarak korunmaktadır. İstanbul, İzmir ve diğer büyük merkezleri gravürlerle tasvir eden belli başlı sanatçılar şunlardır: Jean-Baptiste van Mour, Antoine Ignace Melling, Eugene Flandin, Thomas Allom, William Bartlett, Gaspere Fossati, Louis-François Cassas, Joseph Schranz, Germain-

Fabius Brest, Amadeo Pireziosi ve Carl Gustaf Löwenhielm. Bu sanatçılar İstanbul ve çevresinin tarihini, mimarisini, yaşayışını, coğrafyasını ve saray hayatını pek çok detaylarıyla tasvir etmişlerdir.

İstanbul'da, azınlıklar, evlerindeki özel preslerle gravür baskıları yaparken, Türkler de bu sanata ilgi duymuş ve çeşitli baskılar gerçekleştirmişlerdir. Fakat, bunların yaptıkları baskılar konusunda belge mevcut değildir. Bilinen ilk gravürler, Osman Hamdi Bey'in açtığı Güzel Sanatlar Akademisinde taş baskı yöntemiyle yapıldı. Yapılan bu gravürlerin en iyi örnekleri Ressam Hoca Ali Rıza'nın yaptığı çalışmalardır.

Cumhuriyet döneminde, 1937'de, Güzel Sanatlar Akademisi'nde açılan gravür atölyesinde, ilk Türk gravürcüleri yetiştirildi. Burada, metal plaklar üzerine, iksilografi [Resim Basma] ve litografi [Yazı Basma] çalışmaları başlatıldı. Sabri Berkel özellikle gravür çalıştı. Daha sonra Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Nevzat Akoral, Cemal Tollu ve Turgut Zaim gibi ressam da gravür çalıştılar. Bunlar arasında sayılmayan ve gravür sanatında isim yapan sanatçılar ise Muzaffer Asher, Aliye Berger, Muammer Bakır, Gündüz Gölönü ve Mustafa Plevneli'dir.

Teknik

Gravür, esas olarak iki teknikle yapılır: Tahta üzerine kabartma gravür ve metal üzerine oyma gravür.

1-Tahta Üzerine Kabartma Gravürler:

- a) Lifli tahta üzerine gravür tekniği
- b) Uç tahta gravür tekniği
- c) Tümsek gravür tekniği
- d) Japon gravür tekniği

2-Metal Üzerine Oyma vb. Gravürler:

- a) Kazı gravür tekniği
- b) Kalburlama gravür tekniği
- c) Kuru uç gravür tekniği
- d) Siyah usul veya mezzo tinto tekniği
- e) "Ofort" tekniği
- f) "Acqutinta" teknikleri
- g) Kalem tarzı gravür veya ruletli gravür tekniği
- h) Yumuşak vernik tekniği
- ı) Taşbasma tekniği
- i) Bakır üzerine silme tekniği

Sonuç

Milli Kütüphane Başkanlığı Güzel Sanatlar ve Sahne Sanatları Şube Müdürlüğünde, tarama yöntemiyle, Macintosh LC'ye aktarılmış 2320 adet İstanbul gravürleri özel koleksiyonu ile bu koleksiyonun çerçevelettirilmiş tablo biçimleri olan röprodüksiyonları vardır. Bu röprodüksiyonların künyesi bilgisayar ağıyla pek çok merkezden taranabilir. Ayrıca, büyük boy albümler biçiminde İstanbul ve Türkiye'nin çeşitli bölgelerini kapsayan gravürler ile Yunanistan, Mısır, İsrail, Filistin vb. Asya ülkelerinin tarihi yönlerini resmeden gravürler de arşivlenmiştir.

Cengiz Aslan
Milli Kütüphane

Yararlanılan Kaynaklar

- AnaBritannica genel kültür ansiklopedisi.* (1988). İstanbul: Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünleri Pazarlama A.Ş.
- Bilgiler Webster.* (1990). İstanbul: Eğitim Teşebbüsleri Ltd. Şti.
- Meydan-Larousse büyük lügat ve ansiklopedi.* (1981). İstanbul: Meydan Yayınevi.
- Özel, Mehmet. (1995). *Ressamların fırçasından İstanbul*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Sanat terimleri ansiklopedisi.* (1974). Ankara: Ankara Sanat Dergisi.
- Yeni Türk ansiklopedisi.* (1985). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kısaltmalar

Türkiye'de kütüphanelerin katalog kayıtları incelendiğinde uygulamalardaki değişiklikleri hepimiz görebiliyoruz. Bunun yanında ortak kullanımların olması, acaba Türkiye'de bu konuda bir standartlaşma olabilecek mi? sorusunun yanıtının "evet" olacağı düşüncesini doğuruyor. Yıllar önce "bibliyografya" karşılığı "kaynakça", "indeks" karşılığı "dizin" kullanıldığında yapılan eleştiriler hayal gibi geliyor.

Bu düşünceden yola çıkarak çalıştığım kütüphanede (Anadolu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi) katalog kayıtları hazırlanırken